

EXAMENSARBETE

Våren 2018

Fakulteten för hälsovetenskap
Sociologi

Det synliga och osynliga politiska våldet.

En kritisk diskursanalys av begreppet "våldsbejakande
extremism" och statens arbete mot politiskt våld i Sverige.

Författare

Daniel Rogoziński

Handledare

Gudmund Jannisa

Examinator

Eduardo Naranjo

Abstract

Sedan flera år förs ett arbete i Sverige för att motverka ”våldsbejakande extremism” och ”radikalisering”, samtidigt som delar av detta arbete har kritiserats både utifrån sin hur det har definierat sina begrepp och hur det praktiskt har genomförts. Av denna anledning är det av intresse att närmare granska detta arbete, denna undersökning har undersökt frågeställningarna (I) hur olika typer av politiskt våld har betraktats över tid, (II) vad inbegrips i termen ”våldsbejakande extremism”, samt (III) hur den svenska statens arbete mot våldsbejakande extremism ser ut. Detta har gjorts utifrån en kritisk diskursanalys av flertalet dokument framtagna på det offentligas initiativ (däribland rapporter, handlingsplaner och direktiv), samt en översiktlig idéhistorisk genomgång menad att ge en historisk bakgrund till analysen. De statliga dokumenten har främst undersökts utifrån hur de definierar sina begrepp samt vilka förslag som förs fram för att motverka politiskt våld, medan den idéhistoriska genomgången görs som en del av uppsatsens teoridel. De teoretiska utgångspunkterna för arbetet är framförallt Pontara, Benjamin, Žižek, Galtung och Weber. I undersökningen framkommer att staten framförallt agerar ur en hegeliansk och dualistisk uppfattning om staten som den aktör som kan överbrygga samhällets motsättningar samt att statens agerande inte bör betraktas efter samma måttstock som andra samhällsaktörers. Begreppet ”våldsbejakande extremism” definition varierar i de olika dokument, men den vanligaste definitionen är att våldsbejakande innebär ett aktivt eller passivt stöd till ideologiskt motiverat våld, medan extremism definieras som att inte acceptera en demokratisk samhällsordning där politiska mål och samhällsförändringar kan påverkas genom politiken och demokratiska processer. Vidare beskrivs tre miljöer som pekas ut som våldsbejakande, vit makt-miljön, den utomparlamentariska miljön samt den islamistiska miljön, dock tonas ideologierna ner till förmån för individuella och miljömässiga riskfaktorer till så kallad radikalisering. Fokuset i de statliga dokumenten ligger på förebyggande arbete i olika form, och ofta på lokal nivå. I de statliga dokumenten diskuteras överhuvudtaget inte statens egen våldsanvändning, vilket kan tolkas som att det våld som utövas av en demokratisk stat per definition är legitimt och lagligt. Detta osynliggör statens laguppehållande våld. Bland de olika våldsbejakande miljöerna finns en bredd av uppfattningar kring våld, moral och politik, vilket leder till en problematik då de klumpas ihop till en generaliserad modell över all våldsbejakande extremism, och risken är att förståelsen blir grumlig och åtgärderna ineffektiva. Därutöver är det problematiskt hur grupper och individer reduceras till att vara en potentiell risk, samt att offentliganställda uppmanas att närmast åsiktsregistrera dem som de kommer i kontakt med professionellt.

Nyckelord

Våldsbejakande extremism, politiskt våld, Sverige, diskursanalys

Innehållsförteckning.

1. <u>Inledning</u>	<u>1</u>
2. <u>Problemformulering och syfte</u>	<u>2</u>
3. <u>Metod</u>	<u>3</u>
4. <u>Teori</u>	<u>5</u>
4.1 <u>Vad är våld?</u>	<u>5</u>
4.2 <u>Vad är politik?</u>	<u>6</u>
4.3 <u>Ett kort och väldigt övergripande idéhistoriskt perspektiv</u>	<u>9</u>
4.3.1 <u>1500- och 1600-tal</u>	<u>9</u>
4.3.2 <u>1700-tal</u>	<u>10</u>
4.3.3 <u>1800-1914</u>	<u>11</u>
4.3.4 <u>Mellankrigstiden</u>	<u>14</u>
4.3.5 <u>Antikolonial kamp och islamism</u>	<u>16</u>
5. <u>Resultat</u>	<u>19</u>
5.1 <u>Begreppet våldsbejakande extremism</u>	<u>19</u>
5.2 <u>Den svenska statens arbete mot våldsbejakande extremism</u>	<u>22</u>
6. <u>Diskussion</u>	<u>29</u>
7. <u>Sammanfattning</u>	<u>35</u>
<u>Källförteckning</u>	<u>37</u>

1. Inledning.

Aristoteles menade att vi människor är ett ”politiskt djur” (Aristoteles, 1999, s.5), men vad är då politik – detta som Aristoteles menar definierar oss? Enligt Hague kan politik definieras som ”den verksamhet i vilken grupper når bindande kollektiva beslut genom att försöka överbrygga motsättningar bland sina medlemmar” (Hague, 2003, s.23), men om vi ska lyssna på Carl von Clausewitz så är ”war is not merely an act of policy but a true political instrument, a continuation of political intercourse, carried on with other means” (Clausewitz, 1993, s.99), alltså är kriget blott en fortsättning av politiken förd med andra medel. Så om politik innebär att överbrygga motsättningar (enligt Hague iaf.) så är våld ett av sätten som detta kan åstadkommas på. Den kinesiske revolutionären Mao Zedong citerar Clausewitz, i sina skrifter på 30-talet, och tillägger dels att ”Krig är den högsta formen av kamp för att lösa motsättningar mellan klasser, nationer, stater eller politiska grupper” (Mao, 1967, s.56) samt att ”politisk makt växer ur en gevärspipa” (Ibid. s.59).

De västerländska samhällena har historiskt rört sig till att i allt högre utsträckning centralisera och monopolisera det samhälleliga våldet, och i mångt och mycket är majoriteten av världens samhällen idag betydligt ”fredligare” än för hundra eller femhundra år sedan, då våld i mycket högre utsträckning var en del av vardagslivet (Pinker, 2011). Men samtidigt som våldet i stor utsträckning flyttats över till statens domän så har det också mystifierats; det våld som finns inneboende i systemet döljs medan oron över att drabbas av olika typer av våldsbrott är obefogad hög hos en stor andel av befolkningen (Brottsförebyggande rådet, 2018).

Sokrates dödsdom i Aten för 2400 år sedan kan ses som ett typexempel på statens systemuppehållande våld gentemot vad man ansåg vara samhällsomstörtande och extremistiska idéer, ett sätt att överbrygga motsättningar i dåtidens antika demokrati. I alla tider verkar stater dock ha ett behov av att skydda rådande ordning undan idéer och handlingar som utmanar densamma. Idag verkar det nästan råda konsensus kring att det offentliga samhället aktivt bör motverka våldsbejakande extremism, men vad exakt innebär detta? Vilken betydelse läggs i begreppet, och hur kan vi förstå våld i en samhällelig kontext? Och hur görs denna vilja att motverka våldsbejakande extremism till politik i Sverige idag?

2. Problemformulering och syfte

I Sverige har det under det senaste decenniet förts ett allt mer omfattande arbete mot politiskt våld, och ett centralt begrepp i det arbetet har varit begreppet ”våldsbejakande extremism”. Det är därför viktigt att undersöka både vad detta begrepp innebär, men också vad detta arbete har syftat till och hur praktiken formulerats.

I den forskarantologi som rör våldsbejakande extremism som Statens Offentliga Utredningar tagit fram så menar Lööw att

”Det finns en rad områden som rör extremism och samhällsskydd i så väl ett historiskt som sociologiskt perspektiv där det saknas en djupare kunskap. I det följande har några av dessa områden identifierats, liksom centrala frågeställningar. Dessa är; Begreppshistoriskt: Hur har olika begrepp som statsfientliga, ytterlighetsriktningar, politiskt opålitliga och antidemokratiska, radikalisering och våldsbejakande extremism tillkommit? Hur och varför har de ändrats över tid och vilka konsekvenser har detta fått?” (SOU 2017:67, s40).

Detta arbete kommer undersöka delar av dessa frågor, och då politiskt våld är ett fenomen som är mångfacetterat och omöjligt att förstå och begripa utan en relevant historisk kontext, så kommer detta arbete också syfta till att ge en övergripande sådan bild. Arbetet vilar till stor del på statens egna rapporter och utredningar på området, som granskas med ett kritisk diskursanalytiskt perspektiv.

Frågeställningarna för arbetet lyder: (I) hur har olika typer av politiskt våld betraktats över tid, (II) vad inbegrips i termen ”våldsbejakande extremism”, samt (III) hur ser den svenska statens arbete mot våldsbejakande extremism ut?

3. Metod

Denna undersökning har utgått ifrån en kritisk diskursanalys, som av Phillips och Winther Jørgensen beskrivs som ”teorier och metoder för att teoretiskt problematisera och empiriskt undersöka relationen mellan diskursiv praktik och social och kulturell utveckling i olika sociala sammanhang” (Phillips & Winther Jørgensen, 2015, s66). De identifierar också fem drag som kritiska diskursanalyser delar, vilka är att sociala och kulturella processer och strukturer har en delvis lingvistisk-diskursiv karaktär, att diskurs är både konstituerande och konstituerad, språkbruk ska analyseras empiriskt i det sociala sammanhanget, diskurs fungerar ideologiskt, samt att forskningen bör bedrivas kritiskt gentemot maktstrukturer (Ibid., 67-70).

I detta arbete har ett urval av statliga utredningar, rapporter, handlingsplaner, promemorior och skrivelser från regeringen undersökts för att utreda hur de definierar begreppet våldsbejakande extremism, den lägesbild de anger samt inriktning på arbetet mot våldsbejakande extremism. Dessa har sedan sammanställts och analyserats samt kritiskt granskats utifrån hur dessa konstituerar en verklighet och en hegemoni, samt vilka ideologiska föresatser som göms i formuleringarna och innehållet. Texterna har inte främst analyseras utifrån diskursiv praktik – det stora flertalet av dokumenten är utredningar, rapporter och handlingsplaner som är skrivna av olika statliga institutioner för att användas av statliga och kommunala förvaltningar och då fördjupa sig i hur texten producerats och konsumeras vore i mycket överflödigt. Undantag finns där en debattartikel och en rapport från SKL tas upp, vilka båda innehåller kritik mot hur arbetet mot våldsbejakande extremism bedrivits. Däremot har texterna genomgått en textuell analys, där begreppsparat våldsbejakande och extremism analyserats som flytande signifikanter. En analys utifrån texternas sociala praktik har också gjorts, med utgångspunkt i vilka åtgärder de föreslår i kampen mot den våldsbejakande extremismen.

De dokument som valts ut för granskning är följande (i ungefärlig kronologisk ordning efter publiceringsdatum):

- Säkerhetspolisens rapport från 2010 om *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*,
- Regeringens *Skrivelse 2011/12:44 Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism*,

- *SOU 2013:81 När vi bryr oss – förslag om samverkan och utbildning för att effektivare förebygga våldsbejakande extremism,*
- webbsidan *Samtalskompassen,*
- Regeringens direktiv *Dir. 2014:103 En nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism,*
- Regeringens skrivelse *2014/15:146 Förebygga förhindra försvåra – Den svenska strategin mot terrorism,*
- Justitiedepartementets betänkande *Ds 2014:4 Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser,*
- Regeringens direktiv *Dir. 2015:27 Tilläggsdirektiv till den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18),*
- Regeringens direktiv *Dir. 2015:86 Tilläggsdirektiv till den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18),*
- Statens Offentliga Utredningars *Promemoria 2015-12-14 Tolv rekommendationer vid upprättandet av en lokal handlingsplan mot våldsbejakande extremism,*
- *SOU 2016:92 Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – nationell samordning och kommunernas ansvar,*
- Regeringens direktiv *Dir. 2016:43 Tilläggsdirektiv till den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18),*
- Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremisms *Nationell strategi mot våldsbejakande extremism,*
- *SOU 2017:67 Våldsbejakande extremism – en forskningsantologi,*
- *SOU 2017:110 Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – Hinder och möjligheter samt*
- Sveriges kommuner och landstings rapport *Från ord till handlingsplan – en rapport om kommunala handlingsplaner mot våldsbejakande extremism.*

Dessa dokument har valts ut utifrån deras centrala betydelse för statens arbete mot våldsbejakande extremism, samtidigt har andra texter, till exempel Myndigheten för Ungdoms- och Civilsamhällsfrågors (MUCF) tre rapporter om våldsbejakande extremism inte tagits med, då dessa inte bedömts vara en central del av statens arbete i frågorna. Ingen närmare granskning av propositioner, motioner och budget och riksdagsdebatter har heller gjorts, då en begränsning i arbetets omfång var nödvändig utifrån tidsperspektivet undersökningen skulle rymmas inom.

Teori

3.1 Vad är våld?

Det första problemet i denna undersökning ligger i att definiera våld, för hur skall begreppet våldsbejakande undersökas om vi själva saknar en grundläggande förståelse för våld som socialt fenomen? Begreppet våld är, trots den intuitiva känslan av att vara självklart, ett mångbottnat begrepp.

Johansson, doktorand från historiska institutionen i Lund, beskriver i antologin *Våldets mening* begreppet våld som svårfångat och mångtydigt, men gör en språkhistorisk exposé; medeltidssvenskans begrepp vald användes i första hand för att beteckna makt-vælde-kraft, men hade också sekundärt den betydelse som vi idag kopplar till begreppet i exempelvis orden våldgästa och våldtagna (Lindstedt & Österberg, 2004, s42-43). Vidare skriver Johansson, har begreppet våld varit nära kopplat till makt, men också till begrepp som auktoritet och kraft, samtidigt som det också under lång tid funnits en omvänd begreppslik koppling mellan våld och makt; där makten inte finns har våldet brett ut sig (ibid., s45). Utifrån Foucault och Bauman menar Johansson vidare att sen Upplysningen har våldet allt mer osynliggjorts, då det dels för makten blivit uppenbart att det är effektivare med att befolkningen disciplinerades inifrån istället för utifrån, men också i att våldet maskerats i byråkratiska organisationer där den enskildes moraliska ansvar är otydligt (Ibid. s52-53).

Filosofen Walter Benjamin formulerar tre former av våld, det mytiska statsgrundade våldet på vilket lagen byggs, det stats/laguppehållande våldet, samt det gudomliga stats/lagupplösande våldet (Meylahn, 2013, s1). Dessa kan förstås dels som (I) det våld som krävs för att grundlägga lagen och makten (innan staten har etablerats är den ingalunda en självklarhet, och därför krävs våld för att etablera en specifik maktordning) vilken med tid blir närmast mytisk, (II) det våld som krävs för att staten och lagen ska upprätthållas, vilket främst tar sitt uttryck i rättsväsendet, samt (III) slutligen det revolutionära våldet som istället brukas mot systemet, för att på olika sätt destabilisera eller förändra rådande ordning.

Den slovenska filosofen Slavoj Žižek har istället följande tre former av våld i sin bok *Violence*: subjektivt våld, symboliskt våld och systemiskt våld (Žižek, 2009, s1-2). Det subjektiva våldet är det som de flesta instinktivt förstår med våld: misshandel, våldtäkt, mord och så vidare; alltså ett interpersonellt fysiskt våld. Det symboliska våldet är inbäddat i vårt språk, och inbegriper både de samhälleliga diskurserna och symbolerna; men detta återfinns också på ett

djupare plan genom språkets och symbolernas roll som möjliggörare av tänkande om världen, eller som Žižek formulerar det i *Välkommen till verklighetens öken*: ”Vi ’känner oss fria’ eftersom vi saknar själva det språk som krävs för att uttrycka vår ofrihet” (Žižek, 2004, s8). Žižeks systemiska våld är inte detsamma som Benjamins systemuppehållande våld, utan snarare de världsomspännande konsekvenserna i form av svält, krig, för tidig död, arbetslöshet, osv, av upprätthållandet av status quo, vilket Žižek exemplifierar med att ta Israel-Palestina som exempel: ”låt oss föreställa oss en status quo-situation i Israel och på Västbanken, utan något direkt våld – vad har vi då? Inte en normal fredlig stat, utan en grupp människor (palestinier) som är utsatta för systematiskt, administrativt strul och förnekelse (vad gäller ekonomiska möjligheter, rätten till vatten, bygglov, frihet att röra sig etc.)” (Ibid. s134).

Freds- och konfliktforskaren Johan Galtung skriver i sin artikel *Violence, Peace and Peace research* att våld som begrepp är svårdefinierbart, eftersom våld tar sig många olika uttryck (Galtung, 1969, s168). Våld definieras av Galtung som ”violence is present when human beings are being influenced so that their actual somatic and mental realizations are below their potential realization” (Ibid.), och vidare att våld utifrån denna definition har ett antal olika dimensioner. Dels kan vi tala om ett indirekt systemvåld ifall en grupp i samhället monopoliserar tillgången till vissa resurser så att de som blir förfördelade lider skada (som t.ex. förkortad medellivslängd eller färre möjligheter att påverka sin livssituation), men även ett direkt sådant ifall resurser medvetet förstörs eller omdirigeras till destruktiva verksamheter, såsom krig. Vidare går det att skilja på fysiskt och psykiskt våld, där det ena drabbar offrets kropp och det andra dess själ och sinne. Galtung menar vidare att fysiska begränsningar i människor rörlighet är en form av våld, oavsett om det rör sig om att någon fängslas eller ifall exempelvis tillgången till transporter är ojämnt fördelat på ett sådant sätt att vissa människor saknar möjlighet att förflytta sig/migrera (Ibid. s169-171).

Vad gäller hur den svenska staten historiskt har agerat för att motverka för det oönskade politiska våldet så menar historikern Heléne Lööv att ”De förhållningssätt som statsmakten intagit skulle förenklat kunna sägas pendla mellan två olika förhållningssätt – hårda repressiva åtgärder och riktade åtgärder mot kärnaktivister och brottsaktiva. Under 1990-talet tillförs även en ny dimension – det preventiva arbetet” (SOU 2017:67, s23).

3.2 Vad är politik?

Statsvetaren Rod Hague skriver i *Politik och styrelseskick* att politik kan definieras som ”den verksamhet i vilken grupper når bindande kollektiva beslut genom att försöka överbrygga motsättningar bland sina medlemmar” (Hague, 2003, s.23).

I Filosoflexikonet kan vi läsa dels att ett av de centrala problemen inom den politiska filosofin är frågan om ”vilka handlingar och vilket beteende man legitimt eller med rätta kan utöva *våld* emot, och vilken karaktär de institutioner har som utövar och stödjer rätten till tvång” samt att ”Ett väsentligt kännetecken på en stat är att den har *monopol på utövandet av fysiskt våld*” (Lübcke, 1994, s436).

Även sociologen Max Weber definierar i *Politics as a vocation* staten som i stort sett ett våldsmonopol, och ”Like the political institutions historically preceding it, the state is a relation of men dominating men, a relation supported by means of legitimate (i.e. considered to be legitimate) violence” (Weber, 1946, s3-4). Politisk handling bygger enligt Weber på våldsmedel (Pontara, 1971a, s78). Att engagera sig politiskt är att söka makt, och politik definieras av Weber som ”Hence, 'politics' for us means striving to share power or striving to influence the distribution of power, either among states or among groups within a state” (Weber, 1946, s3-4), alltså blir själva kärnan i det (parlamentariskt) politiska att söka makt över våldsmonopolet.

Den politiska filosofen Giuliano Pontara redogör för fyra synsätt om kopplingen mellan politik och etik, varav den första, amoralitetstesen, menar att de två inte har med varandra att göra då politiken i grunden är amoralisk (Pontara, 1971a, s12-13). Men det menas att något kan vara politiskt riktigt att göra för att det gynnar en specifik grupp (vilket är själva politikens kärna), och samtidigt moraliskt fel, alternativt moraliskt rätt men politiskt felaktigt eftersom det missgynnar gruppen, men också att båda kan samspela, och denna position tillskrivs bland annat Machiavelli och Hobbes (Ibid.). Det andra synsättet är den totalitära tesen, där moralen liksom allting annat, såsom konst, litteratur och vetenskap alla är underordnade politiken. De politiska målen helgar vilka medel som helst, oavsett om det görs i statens, kyrkans, partiets, revolutionens eller proletariats namn (Ibid., s14). Denna position intas enligt Pontara bland annat av den katolske biskopen Dietrich von Nieheim och delvis hos de socialistiska revolutionärerna Lenin och Trotskij, men framförallt återfinns synsättet hos Stalin och Hegel samt de fascistiska rörelserna (Ibid., s15-16). De två kvarvarande synsätten är dels den monistiska tesen och den dualistiska tesen, och båda dessa hävdar att politiken är underordnad moraliska avvägningar, om än att de skiljer på vilka. Den dualistiska tesen menar som sagt att

politiken är underställd moralen, men denna moral är inte densamma som den individuella etiken, utan en särskild etik gäller för den kollektiva moralen (Ibid., s18-21). Exempel på politiska tänkare som förfäktade den dualistiska tesen är von Treitskhe som menade att politikens moral bör bygga på gruppegoism, att tillskansa den egna gruppen så mycket gott som möjligt, medan individuetiken präglas av en universalistisk etik av självupppoffring, och att individer inte bör sätta sig själva främst men att stater måste göra det (Ibid., s21-23). Men även Weber sätts av Pontara in i denna kategori, då Weber menar att den individuella moralen bör präglas av sinneslagsetik där goda avsikter är det centrala, medan politiken och staten måste verka utifrån en ansvarsetik på konsekventialistisk grund, alltså bör politiska handlingar bedömas efter sina konsekvenser medan individuella efter sina avsikter (Ibid., s18-19). Slutligen, den monistiska tesen, i vilken det hävdas att samma moral måste gälla både för individen och kollektivet, så om individen är förbjuden att använda våld kan inte staten eller en politisk gruppering heller göra detta, utifrån en kantiansk etik. Detta monistiska perspektiv går också att hitta hos utilitaristerna som hävdar att alla handlingar bör bedömas utifrån om de leder till maximal lycka hos maximalt antal, eller ifall någon alternativ handling hade varit bättre (Ibid., s28-31).

En svårighet med att hålla makten till samma standard som avkrävs vanliga människor diskuteras bland annat av filosofen Giorgio Agamben i *Homo sacer*. Den politiska makten i en stat tillhör suveränen, men det finns en suveränitetens paradox som Agamben pekar på, för ”suveränen är samtidigt innanför och utanför den juridiska ordningen” (Agamben, 2010, s27). Samtidigt som suveränen deklarerar att det inte finns någonting utanför lagen så befinner sig suveränen där, och har också makten att både ändra och upphäva lagarna, därvidlag förklara sitt agerande för lagligt.

Våldet har alltid varit den främsta politiska valutan, och sociologen Norbert Elias beskriver i *The civilizing process* hur den moderna staten uppkommer genom en process av monopoliseringar och centraliseringar, där den främsta monopoliseringen har varit på våldet område. I det moderna samhället är det staten och dess organisationer, polisen, militären och rättsväsendet som kontrollerar och legitimerar våldsanvändning, medan våldsanvändning utanför statens kontroll motarbetas aktivt men också regleras genom nya normsystem (Elias, 2017, s268-270).

Vad denna maktkoncentration kan leda till diskuteras bland annat av sociologen Zygmunt Bauman, som spårar Förintelsen till det moderna samhället, utan vilket Förintelsen inte varit

möjlig. Detta statliga politiska våld möjliggörs, förutom av den tekniska utvecklingen, av en modern byråkratisk organisation där moralisk ambivalens rådde, samt av den ”trädgårdsmästarmentalitet” som på många sätt kännetecknar politiken under moderniteten – där klassificering och motvilja till ambivalens är dominerande drivkrafter (Bauman, 1994).

Slutligen, så hävdar sociologen Ulrich Beck att politik i dagens samhälle alltmer tar sig uttryck genom hur vi ska förhålla oss till och hanterar risk och risker, och att samhället idag kan betraktas som ett risksamhälle. Detta upplöser vissa tidigare kategoriseringar, och grupper som representerar risker tenderar att förlora alla andra egenskaper, och människor klassificeras efter mer eller mindre riskfyllda. Vidare är risken en potentialitet, riskpolitik fokuserar inte så mycket på att hantera nu uppkomna situationer som att förbereda sig inför den stundande ”katastrofen” som kan inträffa imorgon eller när som helst, och är därför nära förbunden med en politik driven av rädsla. (Beck, 2009)

3.3 Ett kort och väldigt övergripande idéhistoriskt perspektiv

I forskningsantologin *Våldsbejakande extremism* så slår Heléne Lööv fast att ”Statsmakternas förhållande till och behov av att kontrollera grupper och rörelser som på olika sätt uppfattas utmana den rådande ordningen, eller hota den inre stabiliteten är av gammalt datum. Statens syn på och åtgärder mot olika grupper bör därför med fördel ses ur ett historiskt perspektiv, då detta ger en ökad förståelse för hur staten under olika epoker sett på rörelser som utmanar systemet och hur dessa förställningar levt kvar över tid” (SOU 2017:67, s22).

4.3.1 1500 och 1600-tal

Frågan om politiskt motiverad våldsanvändning är gammal och omfattande, men om vi börjar vår undersökning någorlunda nära i tid, så kan vi på 1500-talet exempelvis se att Machiavelli i sin furstespegel *Fursten* resonerar kring att det är mer fördelaktigt för en suverän att vara fruktad än älskad, samt att den härskare som är för tillåtande i längden kan orsaka befolkningen större lidande än att om han får rykte om sig om att vara grym, och därigenom får lugn att råda i samhället (Machiavelli, 2004, s.83-87).

På 1600-talet hittar vi det som kan beskrivas som grunden till det som ska bli den konservativa ideologin samt den liberala ideologin i form av Hobbes och Locke. Enligt Hobbes så skulle ett mänskligt naturtillstånd, utan omgivande stat, varit ett allas krig mot alla – där våra liv skulle vara korta och brutala. För att motverka dessa människans egoistiska drifter krävs en suverän, och genom att underordna sig suveränen (och begränsa sin egen frihet) så kan människan leva

ett lugnt och stilla liv, men för att samhällskontraktet ska gälla krävs att suveränen aldrig får ifrågasättas. Alla uppror mot suveränen är enligt Hobbes strängt förbjudna, med undantag för uppror som ändå startas och visar sig vara framgångsrika, för det innebär att suveränen ej längre är suverän (Liedman, 1998, s110-123). I motsats till Hobbes så ansåg Locke att uppror mot suveränen är legitima i de fall suveränen ej lever upp till samhällskontraktet, där Locke identifierar suveränens roll som skyddandet av egendom, liv och frihet (Ibid.).

4.3.2. 1700-tal

Den andra halvan av 1700-talet domineras av politiska revolutioner, där revolutionerna i Amerika, Frankrike och Haiti. En av den amerikanska revolutionens stora ledare, Thomas Paine, uttrycker i sin pamflett *Sunt förnuft* dels en åtskillnad mellan samhälle och styre, där det första är en positiv och frivillig gemenskap, och det andra ett nödvändigt ont för att stävja våra laster, eller med Paines ord "Det första är en beskyddare, den andra en bestraffare" (Paine, 1986, s52-53). Paine bestrider därutöver både monarkins "naturlighet" och hävdar istället alla människor jämlikhet, men framförallt påståendet att en auktoritär och enväldig makt skulle motverka inre splittring och konflikt – tvärtom är inbördeskrig till följd av tronarvstvister legio (Ibid. s60-71). I resten av skriften återfinns sedan en argumentation för varför det vore rätt av amerikanerna inte bara att göra uppror mot ett sådant inkompetent styrelseskick, utan också att det är rätt att kämpa för koloniers självständighet.

Robespierre – jakobinernas ledare och en av de huvudansvariga för den revolutionära terrorn i Frankrike, formulerade franska revolutionens mål som fredligt åtnjutande av frihet och jämlikhet; att den eviga rättvisan som finns inskriven i människors hjärtan ska råda (Robespierre, 2017, s109). Robespierre hävdar meritokratins principer gentemot aristokratins, och menar att det enda styrelseskicket som kan uppnå detta är den republikanska demokratin (Ibid., s110). Demokratins själva essens utgörs av dygden, att sätta det samhälleliga intresset före det individuella, att låta sig styras av kärlek till folket och nationen snarare än egoismen, men en sådan dygd kan endast existera i demokratin och aldrig i en monarki eller andra despotiska system byggda på aristokratisk nepotism och egenintresse (Ibid., s111-112). Men för en revolutionär demokratisk regering är det ingen dygd att vara svag eller vek mot folkets fiender, tvärtom är sådana svaghetsstecken en last, utan en av den revolutionära regimens främsta dygder är terrorn, för:

"If the mainspring of popular government in peacetime is virtue, the mainspring of popular government in revolution is virtue and terror both: virtue, without which terror is disastrous;

terror, withouts which virtue is powerless. Terror is nothing but prompt, severe, inflexible justice; it is therefore an emanation of virtue; it is not so much a specific principle as a consequence of the general principle of democracy applied to the homeland's most pressing needs" (Ibid., s115).

Alltså, den regim som bygger på terror utan dygd är katastrofal, men den regim som bygger på dygd utan terror är värlös, och terror är inget mer än snabb, hård och oflexibel rättvisa vilket gör terrorn till ett utflöde av dygd. Terrorn är visserligen despotens redskap för att hålla folket kuvat, men i händerna på folket så är det rättmätiga utmätandet av rättvisa mot dess fiender (Ibid.).

En av de i samtiden starkaste kritikerna till den franska revolutionen var Burke, som ansåg att en sådan drastisk och våldsam omvälvning inte kunde leda till något annat än tyranni, och överlag såg en konstitutionell monarki som en garant för stabilitet och utveckling, medan demokratin i mångt och mycket är onaturlig (Burke, 1790). Filosofen Friedrich Hegel, som välkomnade den franska revolutionen, var samtidigt tydlig med att samhället bygger på underordning, att det finns en herre-dräng dialektik i samhället, och den motsättning som finns däremellan kommer leda till kamp emellan om inte motsättningen överbryggas av staten (Hegel, 2008, s.170-174), samtidigt som denna statliga makt också utövar ett "destruktivt våld /.../ mot självet hos undersåtarna (Ibid., s348). Mycket av den moderna konservativa rörelsens förståelse av staten och dess roll bygger vidare på dessa "konservativa" filosofer, och speciellt Hegel som bygger vidare på Upplysningens rationalitet och ingalunda är någon försvarare av absolut monarki och kyrkans makt (tvärtom!), men vände sig mot begrepp som jämlikhet eftersom en sådan skulle underminera staten – den enda institutionen som kunde överbrygga samhällets inre motsättningar (Liedman, 1998, s146-165).

4.3.3 1800-1914

Mike Duncan sammanfattar historiografin för den franska revolutionen under 1800-talet till tre huvudfårar: de som var fientligt inställda till revolutionen och såg den som enbart av ondo (dessa utgör i sig tre olika fraktioner: de konservativa absolutionisterna, de konstitutionella liberalerna, samt den antirevolutionära dynastiska vänstern inklusive de österrikiska liberalerna), de som ansåg att revolutionen 1789 var rättfärdig men fientlig gentemot Robespierre och revolutionens utveckling efter 1792 med dess terror (en populär tanke bland liberala revolutionärer och många tyska liberaler), samt slutligen de som var positivt inställda till den franska revolutionen i sin helhet eller till och med menade att den inte gått långt nog (liberala radikaler/radikala demokrater) (Duncan, 2017). Denna sista synpunkt sammanfattas av

Duncan med ett citat från Mark Twain från hans bok *A Connecticut Yankee in King Arthur's Court*:

"There were two 'Reigns of Terror,' if we would but remember it and consider it; the one wrought murder in hot passion, the other in heartless cold blood; the one lasted mere months, the other had lasted a thousand years; the one inflicted death upon ten thousand persons, the other upon a hundred millions; but our shudders are all for the "horrors" of the minor Terror, the momentary Terror, so to speak; whereas, what is the horror of swift death by the axe, compared with lifelong death from hunger, cold, insult, cruelty, and heart-break? What is swift death by lightning compared with death by slow fire at the stake? A city cemetery could contain the coffins filled by that brief Terror which we have all been so diligently taught to shiver at and mourn over; but all France could hardly contain the coffins filled by that older and real Terror -- that unspeakably bitter and awful Terror which none of us has been taught to see in its vastness or pity as it deserves" (Twain, 2006)

1800-talet var ett århundrande av många och omfattande revolutionära eruptioner i Europa, dock är det rimligt att särskilt diskutera folkens vår 1848 samt Pariskommunen 1871, den första då den var den största och mest allomfattande av de liberala och nationalistiska revolutionsvågorna, och den andra då det är den första revolutionen där socialister spelade en avgörande roll. Historikern Eric Hobsbawm beskriver hur 1800-talets revolutionära uppror i Europa i stor utsträckning var planerade och genomförda med ett specifikt mål av hemliga revolutionära brödraskap som såg sig som en elit verkandes för den större massan, vilket skiljde dem från de mer spontana och "planlösa" revolutionerna från 1700-talet (Hobsbawm, 1996a, s109-115). Vidare beskriver Hobsbawm dels hur den liberala rörelsen alltmer gled isär från "radikalerna", med var hjälp liberalerna kommit till makten på många håll i västra Europa – men vilka man förrådde och distanserade sig ifrån eller till och med aktivt bekämpade dessa snabbt efter sina makttillträden (Ibid., s118-119), samt hur den revolutionära rörelsen splittrades i två på 1830-talet, dels i en proto-socialistisk revolutionär rörelse och dels den nya nationalistiska revolutionära rörelsen/rörelserna som snart skulle spela huvudrollen i 1848 revolutionsvåg. Den nationalistiska revolutionära rörelsen var liksom den proto-socialistiska ett barn av de dubbla revolutionerna, dels den industriella revolutionen och dels den liberala politiska revolutionen i Frankrike. De nationalistiska revolutionära rörelserna i Europa var nästan helt dominerade av lågadel, intellektuella av borgerlig börd samt hantverkare, men bland de breda folklagren fanns i praktiken inte något stöd för ambitionen att skapa självständiga nationalstater (Ibid., s132-145). En episod som särskilt visar detta utspelar sig som ett preludium till 1848, två år tidigare när polska mestadels adliga nationalister från Kraków korsar Wisła och beger sig till byar i Galicien för att uppbåda landsbygdsbefolkningens entusiasm

inför en nationell revolution för ett självständigt Polen – vilket resulterar i att bönderna massakrerar mellan 700 och 1000 av rebellerna – vilket tvingar de Habsburgska myndigheterna att ingripa för att skydda revolutionärerna! Bönderna såg inget eftersträvansvärt i den polska nationalismen utan menade att Kejsaren bättre skyddade deras rättigheter, och ett självständigt Polen bara skulle ge fritt spelrum för den polska adeln att utnyttja bönderna (Judson, 2016, s157-259). När den revolutionära vågen väl sveper över Europa 1848 gör också många bönder och arbetare uppror, men deras ilska riktas inte så mycket mot härskarna som mot upplevda orättvisor, och när revolutionsvågen ebbar ut 1849 har alla uppror utom den i Frankrike förlorat, även om 1848 i det långa loppet var avgörande för både Tysklands och Italiens enande, samt den utökade autonomin i Ungern. I Sverige var 1848 års revolutionsvåg koncentrerad till tre dagars strider i Stockholm, där revoltörerna krävde reformer och republik, men snabbt blev krossade av militären med resultatet 18 dödade demonstranter (Adolfsson, 2007, s174-178). Men 1848 utspelade sig också något annat som skulle få revolutionära återverkningar; publikationen av Kommunistiska manifestet av Marx och Engels, en pamflett som snart översattes till flera europeiska språk (Engels & Marx, 2004, s9).

Efter Frankrikes nederlag mot Preussen 1870 föll det franska kejsardömet och i dess ställe utropades en republik, men när de preussiska trupperna trots vapenstilleståndet marscherade mot Paris flydde republikens ledare. I deras ställe gjorde arbetarklassen och medelklassen gemensam sak och reste sig för att försvara sin stad, och utropade samtidigt Pariskommunen i mars 1871 (Marx, 2003, s399-400). Ekonomen, filosofen och sociologen Karl Marx skriver i ett brev till Ludwig Kugelmann i april att ”Arbetarklassens kamp med kapitalistklassen och dess stat har inträtt i en ny fas i och med kampen i Paris. Hur saken än utvecklar sig, är en ny utgångspunkt av världshistorisk betydelse uppnådd” (Ibid., s399). Marx citerar i sin rapport till första Internationalen Pariskommunens centralkommittés manifest: ”Paris proletärer har mitt under nederlagen och de härskande klassernas förräderi förstått att timmen har slagit, då de måste rädda situationen genom att ta ledningen av de offentliga angelägenheterna i egna händer /.../ De har förstått att det är deras högsta plikt och absoluta rättighet att göra sig till herrar över sina egna öden och gripa regeringsmakten” (Ibid., s400). I arméns frånvaro så tog Nationalgardet, med huvudsakligen medlemmar från arbetarklassen, an sig uppgiften att försvara staden efter att ha avsatt sin befälhavare. Genom utökandet av rösträtten inrättades kommittéer och kommunalråd som tog över ansvaret över staden, och polisen frantogs sina politiska uppgifter samt sattes under demokratisk kontroll där polismän kunde avskedas om medborgarna önskade det (Ibid., s 400-405). Preussarna intog inte staden, utan frigav istället hundratusentalet franska krigsfångar för att förstärka Versaillesregeringens styrkor i det som nu

skulle bli ett franskt inbördeskrig med preussiska styrkor som stödtrupper åt den franska regeringen. Pariskommunen störtades av dessa krafter, varefter massavrättningar med tusentals döda följde, men detta arbetarklassens första uppror var ändå en föraning om en ny tid.

Efter Pariskommunens fall växer en mängd socialistiska och anarkistiska grupper fram i Europa, exempelvis Narodnaja volja i Tsarrysland, som önskade använda sig av terror mot enskilda representanter för enväldet för att bringa det på fall, och deras största triumf var mordet på tsar Alexander II år 1881 (Deutscher, 1973, s29-31). De ryska anarkisterna ägnade sig åt handlingens propaganda, att med terrorhandlingar väcka folket från sin slummer, och även med förhoppningen att statens hårda kontraterroristiska respons skulle uppröra fler än de ursprungliga terrordåden. Bakunin, en av arkitekterna bakom strategin, försvarade den med att "Governmental cruelty has engendered the cruelty of the people and made it into something necessary and natural. But between these two cruelties, there still remains a vast difference; the first strives for the complete annihilation of the people, the other endeavors to set them free" (Garrison, 2004, s3). De ryska bolsjevikerna var kraftiga motståndare till "individuell terror" och menade att den var meningslös och kontraproduktiv, samtidigt begagnade de sig av bankrån (så kallade expropriationer) för att finansiera sin verksamhet (Pipes, 2001, s134). Det närmaste svensk vänsterrörelse på sent 1800-tal och tidigt 1900-tal kommer liknande strategier är Amaltheadådet, där en bomb planterades på fartyget Amalthea vilket hyste brittiska strejkbrytare, varav 1 dog och 23 skadades; inget tyder dock på att bombmännen hade någon annan avsikt än att skrämma strejkbrytarna (Adolfsson, 2007, s255-257). De ryska anarkisternas metoder spred sig dock snabbt till andra delar av Europa och även USA under perioden 1880-1920, vilket brukar klassificeras som den anarkistiska terrorvågen, och särskilt går här att anmärka mordet på USA:s president William McKinley som utfördes av den polska anarkisten Leon Czolgosz 1901, men strategin användes även av den serbnationalistiska organisationen Svarta Handen när de mördade Ärkehertig Franz Ferdinand i Sarajevo 1914, och därmed "utlöste" första världskriget (Rapoport, 2002).

4.3.4. Mellankrigstiden

Det första världskriget följdes av flertalet revolutioner i Europa: Finland, Tyskland, Ungern, men mest känd och den enda "lyckade" var den i Ryssland 1917-1921. De ryska bolsjevikernas ledare Lenin benämner staten som "speciella förband av beväpnade människor, som har fångelser mm till sitt förfogande" (Lenin, 1983, s12), och utvecklar också tanken på statens roll efter socialisternas maktövertagande:

”Staten är en speciell maktorganisation, en våldsorganisation för att undertrycka en viss klass. Vilken klass måste då proletariatet undertrycka? Naturligtvis endast den exploaterande klassen, dvs bourgeoisin. De arbetande behöver staten endast för att undertrycka exploitörernas motstånd /.../ Proletariatet behöver statsmakten, en centraliserad maktorganisation, en våldsorganisation, både för att undertrycka exploitörernas motstånd och för att *leda* befolkningens väldiga massa, bönderna, småbourgeoisin, halvproletärerna vid den socialistiska hushållningens igångsättande” (Ibid., s27-29).

Den ryska revolutionen, som inletts med folkliga resningar, utvecklades snabbt till ett blodigt inbördeskrig där terror användes som vapen av bägge sidor. Den röda terrorn inleddes efter 30 augusti 1918 när en anhängare av Socialistrevolutionärerna, Fanny Kaplan, sköt och nästan dödade Lenin för att ha ”förrått revolutionen”, vilket fick resultatet att bolsjevikerna inledde en omfattande repressionskampanj med summariska rättegångar och avrättningar i alla territorier under deras kontroll (Figes, 2017, s629-630). Värt att notera kan vara att de Vita under Kornilov hade varit först med att införa massterror mot dem de bedömde som sina fiender, en taktik de använt sedan februari 1918 (Ibid., s563-564). Trotskij, en av ledarna på den Röda sidan, resonerar i sin skrift *Deras moral och vår* från 1938 utifrån utilitaristerna Bentham och Mill, att en variant av utilitarismens maxim ”största möjliga lycka åt största möjliga antal” bör följas av proletära revolutionära rörelser, men att om ändamålet ska helga medlen så måste målet rättfärdigas, vilket Trotskij menar att det är om ändamålet formuleras som att ”öka människans makt över naturen och till att utplåna människors makt över människor” (Pontara, 1971b, s197-211). Individuell terror och lönnmord mot enskilda personer avvisas av Trotskij som oftast ineffektivt och kontraproduktivt, men gör undantag för exempelvis lönnmord på ledande gestalter på fiendesidan i ett inbördeskrig (Ibid., s211-213). Vidare fördömer Trotskij stalinismens terror och jämför den med termidor, den kontrarevolutionära terrorn som följde på jakobinernas störtande (Ibid., s202-207).

Under mellankrigstiden uppkommer den fascistiska rörelsen, samt nazismen som en variant av denna, och denna högerextrema ideologi lyckas i flera europeiska länder komma till makten och avskaffa demokratin. Liedman beskriver att dessa ideologier har en syn där staten bör vara överordnad individen, och speciellt de sociala klasserna, och verka som en apparat för folket (Liedman, 1998, s229-230). Fascisterna säger sig företräda hela folket snarare än någon specifik samhällsklass, vilket också gör att de intar en position som kan vara svår att klassificera: de försvarar privategendomen men vill förstatliga vissa sektorer, de ser socialismen som sin huvudfiende men är kritiska till ohämmad utveckling inom storfinansen (Ibid., s230-231). De fascistiska rörelserna kom till makten i kapitalistiska samhällen som var

krisdrabbade, och appellerade till de som kände sin ställning hotad, till vilka de sade sig kunna erbjuda återupprättelse, säkerhet och stabilitet i gengäld för lydnad, och lovar arbetarklassen arbete och viss social säkerhet samtidigt som borgarklassen lovas fortsatt privategendom och konkurrenskraft. Fascistiska rörelser generellt, men nazismen speciellt, har också en socialdarwinistisk utgångspunkt, även om det inte så mycket är individer eller klasser som konkurrerar utan nationer eller raser, och mitt i detta återfinns deras två huvudfiender: marxismen och det internationella storkapitalet, som i fascisternas världsåskådning förenas i sin internationalism – vilken alltså överskrider nationerna och degenererar samhället (Ibid., s230-237). Den populärhistoriska författaren Henrik Arnstad beskriver hur fascismen drar till sig anhängare från alla samhällsklasser, men också i väldigt hög utsträckning från en medelklass och småbourgeoisie som kände sig klämd mellan arbetarrörelsen och storkapitalet (Arnstad, 2013, s34-35). Arnstad citerar vidare Griffins definition av fascismen såsom ”en typ av politisk ideologi, vars mytiska kärna – i sina olika gestaltningar – är en folklig ultranationalism inriktad på nationens återfödelse” (Ibid., s40).

Den nazistiske politiske filosofen Carl Schmitt menade att den fundamentala distinktionen inom all politisk verksamhet är den mellan vän-fiende, och förhållandet mellan dessa i grunden antagonistiskt och oöverkomligt (Schmitt, 2010, s45-52). Denna antagonism innebär att det alltid finns en reell möjlighet till strid mellan vän och fiende, även om det inte måste innebära det, och ibland är det fördelaktigt med samarbete dem emellan. Men, denna distinktion innebär också att all politisk verksamhet bygger på denna motsättning, och när en sida upplever sig existentiellt hotad av sin fiende inträder den i ett undantagstillstånd där normala lagar inte gäller, utan endast kampen mot fienden (Schmitt, 2016, s9-13). Det finns likheter mellan Schmitts resonemang och Hegels Mästare-Slav-dialektik (Hegel, 2008, s.170-174) likväl som Marx dialektiska förklaring av mänsklighetens historia som en historia av kamp mellan klasser (Engels & Marx, 2004, s29-30) vilken Schmitt också refererar till.

Denna antagonistiska världsbild går i fascismen och nazismen samman med alla de som hotar nationens enhet, och den socialdarwinism som finns uttryckt i ideologin, och enligt Liedman så ser fascisterna historien som främst en kamp om överlevnad mellan nationer/raser, och statens roll är att vara pådrivande i den kampen (Liedman, 1998, s233).

4.3.5. Antikolonial kamp och islamism

För att lyfta blicken något från denna i övrigt eurocentriska framställning så bör såklart även andra delar av världen lyftas in, och om någon annan politisk kamp präglade efterkrigstiden

förutom den mellan USA och Sovjetunionen så är det den antikoniala kampen – och det som definierar de flesta av dessa konflikter är gerillakriget (Hobsbawm, 1996b, s433-439). Fanon, en av de främsta antikoniala teoretikerna, beskriver den avkolonialiseringen på följande vis:

”Avkolonialiseringen är sammanstötningen mellan två krafter som genom själva sin natur står i motsättning till varandra, som blir påtagliga och egenartade just i den koloniala situationen. Deras första konfrontation präglades av våld, och deras fortsatta samlevnad – närmare bestämt koloniatörens exploatering av den koloniserade – har till stor del grundats på ett uppbyggande av bajonetter och kanoner” (Fanon, 2016, s54)

Samt:

”Framställd i sin nakenhet låter avkolonialiseringen ana en skoningslös kamp, en de blodiga knivarnas natt. Om de sista verkligen skola vara de främsta, så kan det ske först efter en avgörande, blodig kamp mellan de båda antagonisterna. Den fasta viljan att göra dem som gått längst bak i ledet till ledare, att låta dem (alltför snabbt säger somliga) klättra uppför de trappsteg som kännetecknar ett organiserat samhälle, denna vilja kan segra endast under förutsättning att man tar till alla medel, naturligtvis även våldet” (Ibid., s54-55).

Fanon menar vidare att det till skillnad från situationen i de kapitalistiska kolonialmakterna så sker interaktionen mellan den koloniserade och överheten alltid genom gendarmen eller soldaten, det är till dem man hänvisas och det är dem som återfinns dagligen i hans vardag; ”maktens representanter brukar det oförfälskade våldets språk /.../ Ombuden gör inte förtrycket lättare och döljer inte maktförhållandena” (Ibid., s55-56).

Det är också delvis mot denna bakgrund vi måste förstå framväxten av islamismen som politisk ideologi och rörelse. Mohammad Fazlhashemi, professor i islamsk teologi och filosofi, gör jämförelsen mellan framväxten av nationalism i Europa och islamismens uppkomst i Mellanöstern som en reaktion på historiska, ekonomiska och politiska faktorer i en tid av upplevd marginalisering och kollektiv existentiell oro (SOU 2017:67, s48). Dessa rörelser skapar motkulturer och motidentiteter och vill förändra samhället, vilket också kan sägas om dess konkurrenter som växer fram samtidigt: arabisk nationalism och arabisk socialism (Ibid). De rörelser som faller under paraplyet islamism förenas i att de vill islamisera samhället, dels genom att ta över statsmakten och sedan en juridisk islamisering genom att införa sharia-lagar, samt en social islamisering där en moralkodex som reglerar både sedlighet och omsorg om de svaga ska implementeras (Ibid., s48-49).

För de av dessa rörelser som kan betraktas som våldsbejakande så gäller generellt att våldet primärt riktas mot grupper och individer som av dem definierats som ut-grupper, främst andra muslimer med annan syn på islam än den som de själva företräder (Ibid.). Många av de på senare år uppmärksammade islamistiska terrorgrupperna, som al-Qaida och Islamiska Staten har haft ett ursprung ur salafismen, som är en teologisk tolkningstradition inom islam där särskild emfas läggs på de religiösa urkunderna och ett motstånd mot förnuftsaserat utolkande eller omtolkande av dessa (Ibid., s49-55). I denna ingår också en sträng betoning på monoteismen och avbildningsförbud, vilket dels är en förklaring till att förislamiska historiska artefakter förstörs av sådana grupper, men denna utgångspunkt om renhet innebär även att shiitiska mosker eller sufiska gravstenar förstörs, då dessa klassas som avfallingar från islam (Ibid.). Enskilda individer, grupper, organisationer, inriktningar inom islam eller makthavare kan drabbas av exkommunikation, takfir, och betraktas då som avfallingar.

Abu Muhammad al-Maqdisi är en av den salafistisk-jihadistiska främsta ideologer, och han beskriver plikten att bekämpa de otrogna som ett sätt att värna monoteismen genom heligt krig, även om jihadismen av honom i första hand handlar om bekämpandet av inhemska tyranni och först i andra hand kamp mot västerländska stater som agerar beskyddare åt tyrannerna (Ibid., s57). Exkommunikationer syftar till att tydliggöra vilka islams fiender är, och dessa är sedan fredlösa och det kan till och med ses som legitim våldsanvändning att döda dem (Ibid., s57-58)

4. Resultat

5.1 Begreppet våldsbejakande extremism

Axelsson skriver att ” Definitionen av våldsbejakande extremism varierar något inom forskningen och mellan olika aktörer, men en genomgående tendens är att det definieras i motsatsförhållande till det demokratiska samhället och dess acceptans eller uppmaning att använda våld för att få igenom en viss ideologi” (Axelsson, 2017, s19). Sveriges kommuner och landsting beskriver bakgrunden till begreppets införlivande i den svenska debatten som grundat på det engelska begreppet ”violent extremism”, vilket i den engelskspråkiga världen uppkommer efter kriget mot terrorismens början, och har samband med hur terrorbekämpningen breddades från endast hårda medel till att även fokusera på mjuka medel för att motverka terror (Sveriges kommuner och landsting, 2017, s14). Samtidigt betonar SKL att begreppet inte översattes till våldsam extremism, utan i den svenska kontexten breddas begreppet från att endast gälla våldsutövare till de som ger stöd till våldsanvändning som medel för politisk förändring (Ibid., s16).

Första gången begreppet våldsbejakande extremism förekommer i en statlig rapport förefaller vara i Säkerhetspolisens rapport *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige* år 2010. Redan året innan används dock begreppet våldsam extremism i en gemensam rapport från Brottsförebyggande rådet och Säkerhetspolisen, *Våldsam politisk extremism – antidemokratiska grupperingar på yttersta höger- och vänsterkanten*, och där är definitionen av våldsam extremism ”den politiskt motiverade brottslighet som begås inom vit maktmiljön respektive den autonoma miljön (extremistmiljöerna)” (Brottsförebyggande rådet & Säkerhetspolisen, 2009, s21). I denna definition undantas dock uttryckligen dels icke våldsamma grupperingar som ägnar sig åt civil olydnad, religiöst motiverade grupperingar samt våldsdåd utförda av individer utan koppling till någon gruppering (Ibid. S21-22). Värt att notera är dels att regeringen i sitt uppdrag till Säpo uttryckligen bad om en rapport kring våldsbejakande islamisk extremism, samt att Säkerhetspolisen själva i den rapporten hänvisar till den tidigare rapporten med att den behandlar ”våldsbejakande extremism inom vit maktmiljön och den autonoma miljön” (Ibid., s5), vilket bör innebära att begreppen våldsbejakande extremism och våldsam politisk extremism för Säpo är synonyma.

SOU 2013:81 *När vi bryr oss – förslag om samverkan och utbildning för att effektivare förebygga våldsbejakande extremism* hittar vi ytterligare en definition, och den lägger betoningen på våld i våldsbejakande, alltså ”våld som utövas av extremister med

politiska/ideologiska motiv”, medan extremism definieras som en ”intolerans mot åsikter och intressen som inte stämmer med de egna” (SOU 2013:81, s9). Det kännetecknande är alltså att man går över gränsen och brukar våld, vilket sedan rationaliseras ideologiskt (Ibid., s10). Utredningen konstaterar dock också att extremism i sig självt inte innebär att någon är våldsbejakande, utan att de personer som överskrider en sådan gräns ofta dessutom är våldsbenägna sedan tidigare (Ibid., s36).

Den nationella samordnaren citerar i *Nationell strategi mot våldsbejakande extremism* Regeringen som ska ha ytterligare en definition av begreppet, nämligen: ”Regeringen definierar våldsbejakande extremism som ideologier som bejakar och legitimerar våld som medel för att förverkliga extrema ideologiska åsikter och idéer där terrorism är en metod som används av våldsbejakande extremistiska grupperingar och individer” (Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism, 2016, s7). Det finns ingen exakt källangivelse annat än Regeringen, och något annat dokument där denna definition finns har ej lokaliserats i denna undersökning.

I *SOU 2017:110 Värna demokratin mot våldsbejakande extremism*, vilket är slutbetänkandet från den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism kan vi läsa att ”Våldsbejakande extremism är ett samlingsbegrepp för rörelser, ideologier eller miljöer som inte accepterar en demokratisk samhällsordning och som främjar våld för att uppnå ett ideologiskt mål” (SOU 2017:110, s3), i övrigt definieras inte begreppet. Begreppet definieras dock närmare i rapporten *Ds 2014:4 Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser* där begreppet delas in i två delar: dels våldsbejakande och dels extremism. Begreppet våldsbejakande definieras där som ”Med våldsbejakande menas handlingar såsom att stödja, uppmana till eller delta i ideologiskt motiverade våldshandlingar för att främja en sak” (Ds 2014:4, s20), och denna uppdelning verkar härröra just från Säkerhetspolisens rapport från 2010 *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige* där våldsbejakande beskrivs som:

”Ordet våldsbejakande kan användas för att beskriva både innehållet i ett visst material (exempelvis ett tal, en text eller en film) och personers beteende. Om ett material beskrivs som våldsbejakande betyder det att materialets innehåll inte bara accepterar våldsanvändning utan även stödjer användningen av ideologiskt motiverat våld för att främja en sak. När Säkerhetspolisen beskriver en person som våldsbejakande betyder det att personen vid upprepade tillfällen bedöms ha uppvisat ett beteende som inte bara accepterar våldsanvändning utan även stödjer eller utövar ideologiskt motiverat våld för att främja en sak. Att vara våldsbejakande ska inte förväxlas med att vara våldsbenägen; ett våldsbejakande beteende kan innebära ett långvarigt stöd till våldshandlingar som andra begår, trots att personen själv aldrig utövar våld” (Säkerhetspolisen, 2010, s27)

Vidare definierar säkerhetspolisen extremism som ”rörelser, ideologier eller personer som inte accepterar en demokratisk samhällsordning” (Ibid.), en definition som Ds 2014:4 delar men förtydligar ytterligare att ”Den grundläggande politiska normen, där politiska mål och samhällsförändringar kan påverkas genom politiken och uppnås genom demokratiska processer, accepteras inte” (Ds 2014:4, s21). Här kan alltså noteras en glidning där våldsbejakande extremism inte nödvändigtvis innebär bruk av våld, utan även passivt stöd för våldshandlingar innebär ett våldsbejakande. Detta kan tydligt illustreras i den statliga webbplatsen *Samtalskompassens* definition av begreppet som ”Våldsbejakande extremism handlar om att bejaka och bruka våld som medel för att förverkliga extrema ideologiska åsikter och idéer” (Samtalskompassen, 2013: om våldsbejakande extremism).

Den första av Riksdagen beslutade handlingsplanen *Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism* utgår från Säkerhetspolisens definition av begreppet (Regeringen, skrivelse 2011/12:44, s9). Det verkar också som att denna definition är den vanligaste att användas i de statliga skrivelserna, i den nationella samordnarens utåtriktade sajt *Samtalskompassen* samt i andra myndigheters skrivelser, t.ex. Myndigheten för Samhällsskydd och beredskap. De tre så kallade våldsbejakande extremistmiljöer som konsekvent beskrivs i samband med begreppet är vit makt-rörelsen, den autonoma vänsterrörelsen samt den våldsbejakande islamistiska miljön, även om begreppet ursprungligen användes av regeringen om den islamistiska miljön.

Lööv beskriver begreppet våldsbejakande extremism dels som ett politiskt begrepp snarare än akademiskt, samt att begreppet är ”det senast tillkomna av en lång rad olika begrepp – statsfientliga ytterlighetsinriktningar, politiskt opålitliga, politiskt belastade och antidemokratiska – som använts av statsmakterna för att ringa in och definiera de grupper/partier eller miljöer som historiskt ansetts utgöra ett hot mot det rådande styrelseskicket” (SOU 2017:67, s21). Vidare framförs kritik mot begreppet för att stundtals reducera frågan till ett individproblem, där arga frustrerade män i olika typer av utanförskap radikaliserar när de rör sig i olika miljöer, medan den ideologiska aspekten istället tonats ner och det i praktiken blir liten skillnad mellan nationalsocialister och antirasister (Ibid., s36). I den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremisms slutbetänkande kan vi också läsa att ”Flera av kommunerna anser att den definition av våldsbejakande extremism som samordningen använder inte fungerar att använda på lokal nivå” (SOU 2017:110, s45).

5.2 Den svenska statens arbete mot våldsbejakande extremism

Den första gången begreppet våldsbejakande extremism verkar förekomma i ett regeringsbeslut är när man 11 februari 2010 ger Säpo i uppdrag att ta fram en rapport om våldsbejakande islamistisk extremism, detta efter att tidigare ha behandlat Säpos och Brås gemensamma rapport om våldsam extremism på yttersta höger- och vänsterkanten (Säkerhetspolisen, 2010, s5). I den rapport som detta beslut utmynnar i finns också den första definitionen av begreppet, vilket beskrivs under rubriken ”5.1 Begreppet våldsbejakande extremism”. Nedan följer en (mestadels) kronologisk beskrivning av statens arbete mot våldsbejakande extremism.

Säkerhetspolisen beskriver i sin rapport om våldsbejakande islamisk extremism från 2010 att individers radikaliserings in i den våldsbejakande extremistiska miljön ser tämligen lika ut oavsett extremismens ideologiska form, och att sociala och känslomässiga orsaker oftast är de huvudsakliga drag- och drivkrafterna för varför en individ radikaliserar (Ibid., s33). När Säpo sedan listar de driv- och dragkrafter för att radikaliserar så ser listan ut som följer:

”Exempel på drivkrafter är:

- Upplevda globala orättvisor
- Upplevt förtryck (av folkgrupp, land eller religion)
- Diskriminering (av en själv eller andra)
- Utanförskap (för en själv och andra)
- Identitetssökande eller svårigheter att förena olika identiteter
- Meningssökande
- Svåra eller destruktiva familjeförhållanden
- Samhällsengagemang
- Personliga trauman eller tragedier
- Våldsfascination
- Spänningssökande
- Låg självkänsla
- Vilja att göra skillnad
- Frustration över bristande resultat genom användandet av demokratiska kanaler

Exempel på dragningskrafter är:

- Känsla av makt eller kontroll
- Betydelse eller status i gruppen
- Social gemenskap eller vänskap
- Tillhörighet
- Meningsfullhet
- Tydliga livsregler att hålla sig till
- Trygghet

- Attraktiva ideologiska argument
- Lojalitet bland gruppens medlemmar
- Övertygelse om att man står för det goda och bekämpar det onda
- Äventyrskänsla
- Respekt” (Ibid., s35-36)

Värt att för undersökningen notera ovan är bland annat drivkrafterna ”upplevda globala orättvisor”, ”upplevt förtryck”, ”diskriminering”, ”samhällsengagemang” samt ”vilja att göra skillnad”, som alltså alla listas som drivkrafter för radikaliserings. Vidare skriver säkerhetspolisen att ideologi spelar en stor roll för radikaliserings, men är inte den avgörande faktorn, utan det krävs att det finns ideologer som personen kan interagera med (Ibid., s38-39). När handlingar som bedöms som våldsbejakande islamism listas så nämns att den huvudsakliga aktivismen riktas till förmån för utländska organisationer, och aktivism handlar om att: övertyga och rekrytera, att bistå praktiskt, att finansiera, att ansluta sig till väpnade grupper samt att planera eller utföra attentat (Ibid., s57-58). I rapporten föreslår Säkerhetspolisen främst förebyggande åtgärder för att motverka våldsbejakande islamistisk extremism, däribland diskuteras att motverka utanförskap, bättre skolundervisning om islam och källkritik, informationskampanjer om islam, utbildning till yrkesgrupper som möter ungdomar, en nyansering av mediebildens kring muslimer och förortsområden, att engagera imamer i arbetet, med mera (Ibid.s s97-103).

År 2013 kommer SOU 2013:81 *När vi bryr oss – förslag om samverkan och utbildning för att effektivare förebygga våldsbejakande extremism*, och denna utredning föreslår inrättandet av en nationell samordnare mot våldsbejakande extremism, samt producerade ett utbildningsmaterial och en webbplats för att sprida kunskap och motverka våldsbejakande extremism (SOU 2013:81, s10-13). Den webbplats som utredningen tagit fram får namnet Samtalskompassen, och inriktar sig på att informera om våldsbejakande extremism till bland annat lärare och fritidspedagoger samt ge tips på hur samtal om våldsbejakande extremism kan tas med ungdomar i riskzonen, samt listar dels riskfaktorer för att radikaliserats samt olika grupper som anses vara våldsbejakande extremister. Bland dessa grupper finns vänsterorganisationerna Förbundet Allt åt Alla och Syndikalistiska Ungdomsförbundet (SUF), vilket bland annat leder till kritik från 15 professorer som hävdar att dessa organisationers anammande av civil olydnad som strategi inte borde leda till att de av en statligt finansierad webbsida definierades som våldsbejakande extremister (Boréus m.fl, 2015).

I januari 2014 publicerades rapporten *Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser*, vilken hade beställts av statsrådet Birgitta Ohlsson för att uppdatera de två tidigare rapporterna; dels den från Brå och Säpo om våldsamt extremism på yttersta höger och vänsterkanten samt den från Säpo om våldsbejakande islamisk extremism (Ds. 2014:4, s3). Denna rapport upprepar Säkerhetspolisens analys att det främst är sociala förklaringar snarare än ideologiska som leder till radikalisering, se exempelvis ”Redogörelsen för vanliga vägar till radikalisering illustrerar att ideologi har en mindre framträdande betydelse för personers radikalisering, och att sociala aspekter är mycket mer betydelsefulla” (Ibid., s56) och upprepar den tidigare citerade punktlistan, även om driv- och dragkrafter i denna rapport döpts om till pull- och pushfaktorer (Ibid., s45-47). I rapporten konstateras också, i likhet med Brås och Säkerhetspolisens rapport från 2009, att när det kommer till den autonoma vänsterrörelsen samt vit-maktrörelsen ”fortfarande [är] klasskampen och social rättvisa respektive värmandet av etniska och kulturella värden som utgör idébasen” (Ibid., s113). I motsats till tidigare rapporter så lyfter denna rapport Counter Jihad-rörelsen som en islamofobisk och anti-demokratisk rörelse vid sidan om vit makt-rörelsen som även den utgör ett hot (Ibid., s116-117). Rapporten lyfter inte några särskilda förslag på åtgärder, men hävdar att då socioekonomiskt utsatta och de som upplever sig vara förfördelade har en högre risk att radikaliserar, så kan den ekonomiska nedgången inom Europa förklara stärkandet av våldsbejakande extremiströrelser, och särskilt högerextrema sådana, samt lyfter en undersökning från 2007 som visar att det bland unga är 7% som kan tänka ” sig att skada andras eller allmän egendom i protest och elva procent kunde tänka sig att ockupera byggnader” samt att ” Fler kunde tänkas sig att delta i olagliga demonstrationer eller aktioner vilket kan ses som en viss acceptans för civil olydnad” (Ibid., s126-127).

En strategi mot terrorism antas av Regeringen 2014, och i den kan dels läsas att terrorism är en extrem form av våldsbejakande extremism, samt att Al-Qaida-inspirerade grupper utgör det största hotet för terrorism i Sverige (Regeringen, skrivelse 2014/15:146, s4-9). I den finns tre nivåer av åtgärder, benämnda förebygga, förhindra och försvåra (Ibid., s1) Dessa går dels ut på att motverka radikalisering hos individer, att motverka och minska förmågan till att begå terrorattentat, samt slutligen att minska samhällets sårbarhet för terrorattentat och upprätthålla skydd för individer (Ibid.). En stor del av strategin går ut på att engagera större delar av samhället i arbetet, samt ha en ökad samverkan mellan Säkerhetspolisen och lokala aktörer.

Den 26 juni 2014 fattar regeringen beslut om att inrätta en nationell samordnare för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism, med uppdraget att stärka och stödja samverkan i

frågan både på nationell och lokal nivå, inrätta en referensgrupp för kunskaps- och informationsutbyte, stödja aktörer som identifierar problem med våldsbejakande extremism samt genomföra riktade utbildningsinsatser i frågan (Regeringen, Dir. 2014:103). Den 12:e mars 2015 beslutar regeringen om att utöka den nationella samordnarens direktiv ytterligare med att förbättra stödet till anhöriga, utreda förutsättningarna för en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon, ta fram och initiera implementation av en sammanhållen strategi, uppmuntra till insatser för individer som vill lämna våldsbejakande extremistiska rörelser samt inrätta ett expertnätverk (Regeringen, Dir. 2015:27). Ytterligare ett tilläggsdirektiv kommer den 13:e augusti samma år, där samordnaren får i uppdrag att ge en etablerad frivilligorganisation, som anmäler sitt intresse, i uppdrag att genomföra en pilotverksamhet med en nationell stödtelefon för anhöriga, kommuner och organisationer (Regeringen, Dir. 2015:86). I juni 2016 beslutar regeringen om att dels förlänga den nationella samordnarens uppdrag till 2018, samt att ge ytterligare tilläggsdirektiv i form av att vidareutveckla och fördjupa det kunskapsbaserade förebyggande arbetet, fortsätta pilotverksamheten med stödtelefon, var sjätte månad ta fram underlag om den lokala utvecklingen av förebyggande arbete, bistå med expertkunskap till myndigheter, kommuner, organisationer och trossamfund, utveckla de inrättade expertnätverken och bidra till att stärka och utveckla både konkreta insatser och relevant nationell och internationell forskning, samt analysera och föreslå hur det förebyggande arbetet bör samordnas och organiseras nationellt (Regeringen, Dir. 2016:43).

Som ett led i den nationella samordnarens arbete så publicerades en promemoria i december 2015, med tolv rekommendationer för upprättandet av lokala handlingsplaner mot våldsbejakande extremism (SOU, promemoria 2015-12-14). Dessa rekommendationer var att (1) ha förebyggande insatser på flera preventionsnivåer; generella, specifika och individanpassade. (2) Att ha en bred och kontinuerlig samverkan med berörda aktörer, (3) att dessa aktörer bör omfatta skola, socialtjänst, fritidsverksamhet, kommunens säkerhetsfunktion, polis, landstinget, bostadsbolag, räddningstjänst samt länsstyrelse, samt (4) att samverkan ska införlivas i befintliga strukturer såsom brottsförebyggande råd, sociala insatsgrupper och SSPF (skola, socialtjänst, polis, fritid). Dessutom bör (5) arbetet ske utifrån en uppdaterad lokal lägesbild samt (6) ha en tydlig ansvarsfördelning. Vidare bör (7) anhöriga till personer som anslutit sig till våldsbejakande extremistmiljöer ses som centrala aktörer för avradikalisering, (8) liksom civilsamhällets organisationer som bör samverkas med liksom (9) även kritiska aktörer, varför det är viktigt med hög takhöjd i diskussionerna. Därutöver ska (10) man se individerna i miljön, inte bara ideologin de representerar, och (11) allt arbete måste

målgruppsanpassas och ha ett genusperspektiv, exempelvis om grupperna hyllar en aggressiv maskulinitet, samt (12) ha en kontinuerlig uppföljning av det förebyggande arbetet (Ibid.).

Dessa rekommendationer hänger samman med den 2016 publicerade *Nationell strategi mot våldsbejakande extremism*, i vilken vikten av lokalt förebyggande arbete sätts i fokus. Den nationella strategin ger en lägesbild där många kommuner anger den högerextrema miljön som mest aktiv i deras kommuner, följt av våldsbejakande islamism och vänsterextremism, även om individer inom den våldsbejakande islamismen bedöms utgöra det största hotet mot Sverige (Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism, 2016, s7). I övrigt lyfter strategin fram åtgärder på tre olika nivåer: främjande åtgärder som handlar om att stärka kunskaper om demokrati, källkritik samt sociala färdigheter som bland annat skolan ska ansvara för, men där också utveckling av demokratin och inkludering av medborgarna nämns, samt även något förvånande formuleringen ”förebyggande propaganda” som dock inte definieras utan endast finns på en modell över hur de olika delarna hänger samman (Ibid., s11-12), förebyggande åtgärder som ska riktas mot grupper och individer som är mottagliga för rekrytering till våldsbejakande extremistiska rörelser, och här föreslås bland annat att lärare, fritidsassistenter och, också lite förvånande, förskolepedagoger ska kunna identifiera individer som radikaliserats och samtala med dem, eller om nödvändigt göra en anmälan till socialtjänsten (Ibid., s15). Inom förebyggande lyfts också socialtjänsten och kommunernas samordnare mot våldsbejakande extremism (Ibid.). Den sista nivån på åtgärder är de förhindrande åtgärderna, som främst handlar om hur man får individer engagerade i våldsbejakande extremism att lämna dessa miljöer, och här betonas både anhörigas roll och avhopparverksamhet, samt en nära kontakt och samverkan mellan rättsvårdande myndigheter och kommunerna (Ibid., s16). Strategin fortsätter med att konstatera att kommunerna tidigare inte tagit sitt fulla ansvar i det förebyggande arbetet, men att de bör ha en central roll i att förebygga på lokal nivå, att de bör samverka med andra kring detta, samt att de bör upprätta en lokal handlingsplan i detta arbete (Ibid., s20-26). På den nationella nivån nämns flera åtgärder, som etablerandet av ett expertråd, spridande av kunskap, stöd till kommunerna, men också sjukvårdens roll betonas, där både mödravården lyfts som en instans där individer i riskzonen kan identifieras, men också unga vuxna som söker vård för psykisk sjukdom eller neuropsykiatrisk nedsättning, där sjukvården också kan identifiera tecken på radikaliserings (Ibid., s27-31).

2016 publiceras också ett delbetänkande från samordnaren med titeln *SOU 2016:92 Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – nationell samordning och kommunernas ansvar*, i vilket kommunernas ansvar för arbetet ytterligare stärks. I övrigt föreslås ett antal ändringar i

förordningar, vilken bland annat skulle innebära att våldsbejakande extremism lagmässigt skulle definieras som ”ideologier och riktningar som bejakar och legitimerar våld som medel för att förverkliga extrema åsikter och idéer”, samt att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska ha huvudansvar för området efter att den nationella samordnarens förordnande gått ut (SOU 2016:92, s29-31).

Utifrån samordnarens rekommendationer har kommuner i Sverige uppmanats att stifta egna lokala handlingsplaner mot våldsbejakande extremism; ett arbete som har granskats av Sveriges kommuner och landsting i sin rapport *Från ord till handlingsplan*. I rapporten framkommer bland annat att ett flertal kommuner känt sig pressade av den nationella samordnaren att anta lokala handlingsplaner, fastän något lagstöd inte finns för att tvinga kommunerna till detta, att den stora majoriteten av lokala handlingsplaner antagits utan föregående lokala behovsanalyser eller lägesbilder vilket leder till att de faktiska lokala behoven inte kommer i fokus vilket gör dem ineffektiva (vilket exemplifieras med att högerextrema grupperingar är den vanligaste typen av våldsbejakande extremister som kommunerna har problem med, men att handlingsplanerna inte nödvändigtvis tar hänsyn till detta), vidare kritiserar Samtalskompassens råd och samtalsstöd som saknande stöd i forskning, och också att de råd som ges att exempelvis lärare som misstänker att någon radikaliserats ska vända sig till den lokala samordnaren som sedan vänder sig till polisen är problematiska att förena med både grundlagsstiftningen, sekretesslagstiftningen samt den forskning som finns om radikaliseringsprocesser. Samtidigt betonas att de processer som initierats av de lokala handlingsplanerna har skapat en medvetenhet kring möjligheter att motverka våldsbejakande extremism på kommunal nivå (Sveriges kommuner och landsting, 2017, s4-6).

Den nationella samordnarens slutbetänkande inkom 2017, och i den finns en lång redogörelse för det arbete och de insatser som initierats under de 3,5 åren som samordnaren funnits. I slutbetänkandet argumenteras för att betrakta våldsbejakande extremism som en risk, och att arbetet mot våldsbejakande extremism bör fokusera på att minimera riskerna (SOU 2017:110, s21). Dessutom diskuteras behovet att ha fortsatt fokus på riskgrupper och riskindivider samt att fokusera på att motverka inträde och underlätta utträde ut våldsbejakande grupper (Ibid., s232-237). Vidare identifieras flera områden där fortsatt arbete är nödvändigt; dels ett kontinuerligt behov att från centralt håll stödja det lokala förebyggande arbetet, att ge kommunerna stöd i enskilda ärenden (möjligen med ett nationellt insatsteam), att ta tillvara på

den kompetens och samverkan som skett i arbetet och eventuellt skapa ett nationellt samverkansråd, samt slutligen att fortsätta prioritera det förebyggande arbetet samt en fungerande avhopparverksamhet (Ibid.). Därutöver listar slutbetänkandet åtta tänkbara förklaringar till radikaliseringsorsaker som undersökts av samordnaren. Dessa åtta orsakerna till radikaliseringsorsaker som undersökts är: individuella, samhälleliga, internationella, politiska, sociala nätverk och gruppidentitet, ideologiska, baserade på genus samt Internet och sociala medier. Alla dessa åtta kan ha betydelse enligt slutbetänkandet, och det bör finnas ett brett batteri av insatser för att motverka dessa radikaliseringsorsaker (Ibid., s199-214).

Riksdagen har mellan 2010 och april 2018 behandlat 99 betänkanden där begreppet våldsbejakande extremism finns antingen som ämnesord eller i beteckningen. Det har också till Riksdagen inkommit 137 motioner som i titel eller ämnesord behandlar våldsbejakande extremism, den äldsta daterad till 2011. Om man undersöker vilka partier som skrivit under flest motioner på området så får man följande rangordning: Moderaterna (53), Liberalerna (33), Kristdemokraterna (28) Centerpartiet och Sverigedemokraterna (16), Miljöpartiet och Socialdemokraterna (7), partilösa (3) samt Vänsterpartiet (2). Värt att notera är att det fram till 2014 var en borgerlig regering, för att sedan övergå till en rödgrön regering efter det, och regeringspartier tenderar att skriva färre motioner (till förmån för propositioner från regeringen) medan oppositionens viktigaste kanal är just motionerna, vilket innebär att de flesta motioner tenderar att komma från partierna som inte är i regeringsställning. Under samma tidsperiod har det från regeringen kommit 70 propositioner där begreppet förekommer.

6. Diskussion

Det går därmed att konstatera att begreppet "våldsbejakande extremism" tillkommer på initiativ av Alliansregeringen 2011, när de ger i uppdrag åt Säkerhetspolisen att ta fram en rapport om våldsbejakande islamistisk extremism, och innan dess användes begreppet "våldsamt politisk extremism". Hur begreppet definierats har varit föränderligt mellan olika dokument, men vad som verkar vara den vanligaste definitionen innebär en begreppsmässig glidning mot att även passivt stöd till tanken att våld kan användas för att förändra samhället är våldsbejakande, medan extremism definieras omväxlande som "extrema idéer" (här kan det vara värt att påminna sig om att sådana idéer allmän och lika rösträtt eller jämställdhet mellan könen också har ansetts som extrema för inte alltför länge sedan) och som att inte acceptera det demokratiska samhällssystemet och demokratiska processer (vilket i detta sammanhang troligen går att förstås vara synonymt med de rent parlamentariska processerna – vilket potentiellt sätter de som demonstrerar mot ett förslag från en demokratiskt vald regering i en gråzon att kunna beskrivas som extremister).

Men begreppet är samtidigt så pass flytande och oprecist att det beroende på kontext och avsikt både kan omfatta eller utesluta samma typer av handlingar, exempelvis civil olydnad som i Brottsförebyggande rådets och Säkerhetspolisens *Rapport 2009:15* klart exkluderas från begreppet (denna rapport var i och för sig om "våldsamt politisk extremism" – men senare rapporter från SÄPO menar att det begreppet är synonymt med "våldsbejakande extremism") medan Säkerhetspolisens rapport *Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser* där husockupationer är ett exempel som lyfts som en av farorna med våldsbejakande extremism, eller att organisationer som Förbundet Allt åt Alla och Syndikalistiska Ungdomsförbundet av webbsidan Samtalskompassen benämns som våldsbejakande extremistiska utifrån att de inte förkastar civil olydnad. Ett sådant flytande begrepp fyller såklart ett strategiskt syfte att oberäkneligt kunna definiera vissa grupper som våldsbejakande när ett sådant behov uppstår.

Samtidigt är det anmärkningsvärt att staten överhuvudtaget inte diskuterar sin egen våldsanvändning, snarare osynliggörs densamma. Detta bör nog tolkas som att en demokratisk stats våldsanvändande per definition ses som legitimt och lagligt, men det räcker att dra sig till minnes skotten i Ådalen 1931 för att kunna konstatera att denna föreställning ingalunda kan betraktas som självklar. Utifrån Weber kan vi istället konstatera både att staten är att betrakta som ett våldsmonopol, och att sträva efter politisk makt är att sträva att kontrollera sagda våldsmonopol samt att all politisk handling bygger på våldsmedel. Utifrån detta synsätt kan vi

se att samtliga partier som ställer upp i riksdagsvalet rimligen faller under paraplybegreppet "våldsbejakande extremism" då de söker makt över våldsmedlen för att förändra samhället utefter sina ideologiska föreställningar. Därutöver bör en mängd politiska förslag och politiska beslut fattade av dessa partier definitivt betraktas som våldsbejakande, exempelvis att anslå mer pengar till Polisen för att motverka organiserad brottslighet, att besluta om att skicka Flygvapnets JAS-plan till Libyen, eller det uttalande från utrikesminister Margot Wallström den 14:e april 2018 där hon säger att Sverige har förståelse för den ilska som motiverar USA:s, Frankrikes och Storbritanniens bombningar av den syriska regimen. Detta inhemska och internationella våldsbejakande blir därmed en blind fläck i den svenska statens självbild, och också något som (medvetet eller omedvetet) inte omfattas av diskursen kring våldsbejakande extremism. Inte heller andra aspekter av våld omfattas, exempelvis sådant som Galtung lyfter som exempel på våld: en ojämlik eller monopoliserad fördelning av resurser som orsakar skada för de förfördelade, en omdirigering av resurser till destruktiva verksamheter (vilket i vår kontext skulle kunna exemplifieras med interventionen i Libyen), eller de våldsformer som av Žižek benämns som symboliskt våld (alltså diskursivt våld) och systemiskt våld (den skada som orsakas av upprätthållandet av ett orättvist status quo). Här kan noteras de beskrivningar som finns i vissa av de granskade handlingarna i sig själva skulle kunna betraktas utgöra ett diskursivt våld, där olika grupper och miljöer klassificeras som våldsamma eller riskfyllda.

Arbetet mot våldsbejakande extremism är alltså inte att betrakta som ett arbete mot samhälleligt eller politiskt våld per se, utan mot det våld (och det passiva stöd till idén om våld som en potentiell metod till politisk handling, inklusive våld mot egendom eller civil olydnad) som utövas av icke-statliga aktörer. Av de tre våldsformer som Žižek lyfter är det endast det subjektiva våldet som omfattas, och då alltså inte alla former av subjektivt våld utan endast det som utförs på politisk grund av icke-statliga aktörer. Alltså, med Benjamins terminologi, medan det lag- och statsuppehållande våldet inte betraktas som våld så är det gudomliga statsupplösande våldet i skottgluggen för den statliga repressionen. Detta kan också vara en anledning till att diskursen klassificerar de personer som dras in i någon av de av staten identifierade våldsbejakande extremistmiljöerna som "radikaliserade", medan de som önskar bli poliser eller militärer inte ses som radikaliserade fastän de också önskar tillhöra en våldsorganisation.

Utifrån de granskade dokumenten framträder en bild där statens arbete mot våldsbejakande extremism främst fokuserar på olika typer av förebyggande arbete snarare än direkt repression. Med Lööws kategoriseringar av statlig aktivitet för att motverka oönskat politiskt våld så kan

då konstateras att de hårda repressiva åtgärderna har fått stå tillbaka för dels riktade insatser mot kärnaktivister samt preventivt arbete. Riktade insatser som nämns i de olika statliga dokumenten inbegriper avhopparverksamhet och stöd till anhöriga för att på så sätt influera dessa kärnaktivister, medan det preventiva arbetet är en blandad kompot av insatser mot utanförskap, informationskampanjer samt samtalsguider för offentliganställda som ska identifiera personer i riskzonen.

Denna sista del kan särskilt kritiseras, då det knappast bör falla inom lärares kärnuppdrag att agera Stasi-agenter som ska anmäla sina elever till Polisen ifall de uttrycker samhällsengagemang och/eller ilska över globala orättvisor eller diskriminering. Jag tillåter mig en personlig reflektion – då jag själv är född i en diktatur med stor statlig övervakningsapparat för att övervaka medborgarnas åsikter så finner jag detta oroande och är fundersam på om detta inte är oroväckande nära olaglig åsiktsregistrering från myndigheternas sida. Överlag finns stora problem med att ålägga offentliganställda som lärare, socialarbetare eller barnmorskor en sådan övervakande funktion då det riskerar minska tilliten till de institutioner de representerar – och därmed underminera själva syftet med det preventiva arbetet.

Stora delar av det förebyggande arbetet har till avsikt att identifiera riskgrupper och individer som riskerar att radikaliseras, vilket kan vara problematiskt utifrån att det reducerar grupper och individer till att vara risker. Utifrån Becks teorier om risksamhället kan konstateras att när tidigare klassificeringar upplöses och ersätts av att istället representera risker så tenderar de att "förlora" alla tidigare egenskaper till förmån för den potentiella risk de utgör. Därutöver är just denna potentialitet – att individer ses som riskfyllda inte så mycket utifrån vad de gjort utan vad de potentiellt skulle kunna göra något som osökt leder tankarna till Orwells tankepolis i *1984*, men också till det klimat av rädsla som tycks dominera stora delar av den politiska diskursen i Västvärlden idag.

Vidare ser vi i de granskade dokumenten en gradvis förskjutning av vart merparten av arbetet mot våldsbejakande extremism ska ske; från centrala statliga organ sker en decentralisering av det övervakande och preventiva arbetet till kommunerna. Majoriteten av svenska kommuner har antagit planer mot våldsbejakande extremism, men vi kan också notera både kritik från kommunerna gällande både form och innehåll, samt tillvägagångssättet, på vilket detta arbete har ålagts dem. SKL:s granskning påvisar detta, men också att många kommuner har, i alla fall initialt, haft svårigheter med detta arbete. Dessa svårigheter beror till stor del på många

kommuners brist på analys av de lokala förhållandena, vilket resulterar i ineffektiva och missriktade insatser.

Ett ytterligare karaktäristiskt element för statens beskrivning av de våldsbejakande extremistmiljöerna är ett nedtonande av ideologins betydelse till förmån för individualpsykologiska förklaringsmodeller, samt en tendens att vilja jämställa miljöerna och ideologierna med varandra. Det finns såklart beröringspunkter mellan hur olika ideologiska grupperingar betraktar politiskt våld, men framförallt betydande skillnader vilket kan innebära att arbetet att motarbeta detta blir ineffektivt om så olika ideologier klumpas ihop i förklaringsmodellen. Varken motiven för våldsanvändning, synen på våld generellt eller strategi är generellt lika i de olika ideologierna.

Fascismens socialdarwinistiska utgångspunkt gör att kamp inte bara ses som naturligt utan även önskvärt, och att vara beredd att bruka våld mot sina fiender ses som politikens kärna. För de fascistiska rörelserna (där vit makt-rörelsen till stor del kan inkluderas) så kan inte bara ändamålet i stort sett legitimeras vilka medel som helst (delvis i likhet med Pontaras totalitära tes) – våldet är ofta den föredragna metoden för att åstadkomma samhällsförändring då man betraktar sig vara existentiellt hotad och därmed i ett undantagstillstånd där fienden inte bara kan utan *bör* förintas.

Den gruppering som kanske närmast hamnar inom Pontaras totalitära tes är dock de salafistisk-jihadistiska grupperna, där våldshandlingar mot avfallingar inte är ett nödvändigt ont utan snarare en påbjuden dygd för de rättrogna, och som önskar omforma hela samhället och kulturen efter sin teologiska föreställning (här framstår sannerligen den jihadistiska islamismen som en rörelse sprungen ur moderniteten – med en tydlig ovilja mot ambivalens samt trädgårdsmästarmentalitet i relation till samhällsbyggande!). Samtidigt kan vi inom denna rörelses dragning mot terrorattentat se en tydlig koppling till den anarkistiska strategin av dådets propaganda – för den enskilde är martyrskapet ett bevis för deras tro men strategiskt fyller det funktionen att slå split i samhället – med förhoppningen att när stora grupper misstänkliggörs och drabbas av samhällelig repression efter ett terrordåd så ökar sympatierna för dem själva bland de misstänkliggjorda. Här ligger också den största likheten mellan modern islamistisk terrorism och den anarkistiska våldsvågen i slutet på 1800-talet och början på 1900-talet; där denna taktik blev den gnista som 1914 inledde Första Världskriget så blev också 2001 års terrorattentat i New York starten för det katastrofala Kriget mot Terrorismen som vi fortfarande befinner oss i bakvattnet av. Här kan sannerligen sägas att politiskt våld haft

enorma samhällsförändrande implikationer – dock troligen inte i något av fallen så som avsågs av attentatsmännen...

Men till skillnad från den salafistisk-islamistiska ideologin så ses inte våldet som ett självändamål inom den anarkistiska ideologin, snarare är den en politisk taktik bland andra och valet av metod ses inte som en moralisk fråga så mycket som en strategisk. I mångt och mycket ligger därmed anarkistiska grupperingar närmast en machiavellisk amoralisk inställning till politik och våld, även om denna inställning ofta motiveras moraliskt med det ändamål som eftersträvas, vilket gör att denna ideologis våldsanvändning också skulle kunna placeras i en konsekventialistisk (monistisk/utilitaristisk) tradition.

Socialister ser i regel våld inte som ett självändamål utan ett medel som kan användas utifrån konsekvensetik ifall utfallet gynnar målet om ett klasslöst samhälle. Utifrån detta tenderar dock socialisterna avfärda individuell terror och dådets propaganda som i grunden kontraproduktiva kampmetoder, inte av moraliska skäl utan av strategiska. Socialistiska rörelser kan därför i likhet med anarkistiska sägas ha amoraliska drag, även om monistiska-utilitaristiska principer tenderar att vara vägledande, och ibland likt franska revolutionens terrorvälde kan sådana konsekventialistiska principer institutionaliseras och övergå till en mer totalitär moraluppfattning – såsom blev fallet i Sovjetunionen under Stalin.

Staten kan i mångt och mycket sägas här ha en konservativ utgångspunkt, med en hegeliansk grundsyn där endast staten kan överbrygga motsättningarna i samhället genom att få medborgarna att underordna sig makten, inte helt olikt en hobbiansk Leviathan, men också att i Burkes anda motverka radikala samhällsförändringar. Detta konstateras med brasklappen att den svenska statens politik endast i obetydlig utsträckning har en amoralisk politisk inställning, utan snarare en dualistisk där det råder betydande diskrepans mellan hur staten tillåts agera för att skydda sina intressen och hur medborgarna tillåts verka.

Någon liberalt inspirerad våldsanvändning kan nog knappast talas om i dagens Sverige. Detta till skillnad från de historiska liberalerna, som i mångt och mycket omfamnade det revolutionära lagupplösande våldet som ett rättfärdigt sätt att störta statsapparater som inte levde upp till samhällskontraktet, men också kunde försvara revolutionär terror med dygdetiska argument. Modern västerländsk liberalism i stort sett i samklang med den konservativa synen, och dualismen är rådande, där statens laguppehållande våld kan ses som en garant för stabilitet och "humanitära" militära interventioner utomlands kan förespråkas med utilitaristisk

argumentation, samtidigt som det politiska våld som utmanar rådande ordning betraktas som ett hot som bör bekämpas.

De stora ideologiska skiljelinjerna som går att identifiera i synen på politiskt motiverat våld gör det närmast meningslöst att tala om gemensamma bakomliggande processer bakom att individer väljer att bruka ideologiskt motiverat våld.

Vi kan konstatera att dagens svenska Sokrates troligen inte hade tvingats till att dricka gift, men däremot kanske hen hade kanske hängts ut som våldsbejakande extremist på en statlig websida.

7. Sammanfattning

Detta arbete har undersökt tre frågeställningar kopplade till politiskt våld, nämligen: (I) hur har olika typer av politiskt våld betraktats över tid, (II) vad inbegrips i termen "våldsbejakande extremism", samt (III) hur ser den svenska statens arbete mot våldsbejakande extremism ut?

Detta har genomförts genom en kritisk diskursanalys av flertalet dokument framtagna på det offentliga initiativ, vilka har granskats både utifrån hur de definierar den våldsbejakande extremismen samt vilka åtgärder som diskuteras för att motverka densamma. Därutöver finns en översiktlig idéhistorisk genomgång fokuserad på ideologiernas våldsuppfattning medan de växer fram – med avsikt att ge en historisk bakgrund till analysen. Uppsatsen utgår från ett brett teoretiskt perspektiv, men utgår främst från Pontara, Žižek, Benjamin, Weber, Beck och Bauman.

Första gången som begreppet våldsbejakande extremism verkar förekomma i en statlig handling är ett regeringsbeslut år 2010 där Säkerhetspolisen får i uppdrag att ta fram en rapport om våldsbejakande islamistisk extremism. Begreppets definition varierar sedan i olika dokument, men den vanligaste definitionen är att våldsbejakande innebär ett aktivt eller passivt stöd till ideologiskt motiverat våld, medan extremism definieras som att inte acceptera en demokratisk samhällsordning där politiska mål och samhällsförändringar kan påverkas genom politiken och uppnås genom demokratiska processer. Vidare beskrivs tre miljöer som pekas ut som våldsbejakande, vit makt-miljön, den utomparlamentariska miljön samt den islamistiska miljön, dock tonas ideologierna ner till förmån för individuella och miljömässiga riskfaktorer till så kallad radikaliserings. Samtidigt är de åtgärder som förespråkas dels riktade insatser mot kärnaktivister samt preventivt arbete. En del av det preventiva arbetet går ut på att offentliganställda ska kunna identifiera potentiella våldsbejakande extremister. Med tiden överförs en stor del av huvudfokuset i arbetet mot våldsbejakande extremism från centrala statliga myndigheter och till kommunerna.

Statens arbete utgår till stor del från en hegeliansk och dualistisk uppfattning om staten som den aktör som kan överbrygga samhällets motsättningar samt att statens agerande inte bör betraktas efter samma måttstock som andra samhällsaktörers. I de statliga dokumenten diskuteras överhuvudtaget inte statens egen våldsanvändning, vilket är anmärkningsvärt, och som kan tolkas som att detta våld som utövas av en demokratisk stats per definition är legitimt och lagligt. Detta osynliggör statens laguppehållande våld och riktar istället strålkastarljuset på det lagupplösande våldet, vilket innebär att diskursen klassificerar de personer som dras in i

någon av de av staten identifierade våldsbejakande extremistmiljöerna som "radikaliserade", medan de som väljer att bli poliser eller militärer inte betraktas som radikaliserade fastän de väljer att gå in i en våldsorganisation.

Bland de olika våldsbejakande miljöerna finns en bredd av uppfattningar kring våld, moral och politik, vilket leder till en problematik då de klumpas ihop till en enskild generaliserad modell över all våldsbejakande extremism, och risken är att förståelsen blir grumlig och åtgärderna ineffektiva. Därutöver är det problematiskt hur grupper och individer reduceras till att vara en potentiell risk, samt att offentliganställda uppmanas att närmast åsiktsregistrera dem som de kommer i kontakt med professionellt. Kommunerna har också stött på svårigheter i genomförandet av de åtgärder som ålagts dem, dels då de ansett definitionerna svårapplicerade och dels då många kommuner i sitt arbete inte utgått från en lokal lägesanalys.

Referenslista

Adolfsson, Mats. (2007). *Bondeuppror och gatustrider – Svenska uppror 1719-1932*.

Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur

Agamben, Giorgio. (2010). *Homo sacer*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB

Aristoteles. (1999). *Politics*. Kitchener: Batoche Books

Arnstad, Henrik. (2013). *Älskade fascism – de svartbruna rörelsernas ideologi och historia*.

Stockholm: Norstedts

Axelsson, Jakob. (2017). *Att förebygga våldsbejakande extremism – En kritisk analys av det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism i Sverige*. Göteborgs Universitet

Bauman, Zygmunt. (1994). *Auschwitz och det moderna samhället*. Göteborg: Bokförlaget

Daidalos AB

Beck, Ulrich. (2009). *Critical Theory of World Risk Society: A Cosmopolitan Vision*.

Constellations 16 (1)

Boréus m.fl. (2015). Civil olydnad inte lika med våldsbejakande extremism. *Dagens Nyheter*.

22 mars.

Brottsförebyggande rådet. (2018). *Nationella trygghetsundersökningen 2017*.

Brottsförebyggande rådet & Säkerhetspolisen. (2009). *Rapport 2009:15 Våldsamt politisk*

extremism – Antidemokratiska grupper på yttersta höger- och vänsterkanten

Burke, Edmund. (1790). *Reflections on the Revolution in France and on the Proceedings in Certain Societies in London Relative to that Event in a Letter Intended to have been sent to a*

Gentleman in Paris. <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3113/burke/revfrance.pdf>

(Hämtad 2018-04-30)

Clausewitz, Carl von. (1993). *On war*. London: Everyman's library

Deutscher, Isaac. (1973). *Stalin – En politisk biografi*. Stockholm: René Coeckelberghs Bokförlag

Duncan, Mike. (2017). *7:13 The spectre of the French revolution*. [Podcast]

<http://www.revolutionspodcast.com/> (hämtad 2018-04-28)

Elias, Norbert. (2017). *The civilizing process*. Oxford: Blackwell Publishing

Engels, Friedrich & Marx, Karl. (2004). *Kommunistiska manifestet*. Linköping: Bokförlaget Nixon

Fanon, Frantz. (2016). *Jordens fördömda*. Stockholm: Leopard förlag

Figes, Orlando. (2017). *A People's Tragedy – The Russian Revolution*. London: The Bodley Head

Galtung, Johan. (2004). Violence, Peace and Peace Research. *Journal of peace research* 6 (3)

Garrison, Arthur H. (2004). Defining Terrorism: Philosophy of the Bomb, Propaganda by Deed and Change Through Fear and Violence. *Criminal Justice Studies* 17 (3)

Hague, Rod & Harrop, Martin & Breslin, Shaun. (2003). *Styrelseskick och politik*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. (2008). *Andens fenomenologi*. Stockholm: Thales förlag

Hobsbawm, Eric. (1996a). *The age of Revolution: 1789-1848*. New York: Vintage books

Hobsbawm, Eric. (1996b). *The age of Extremes: 1914-1991*. New York: Vintage books

Judson, Pieter M. (2016). *The Habsburg Empire – a new history*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press

- Justitiedepartementet. (2014). *Ds 2014:4 Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser*
- Lenin, Vladimir Ilitj. (1983). *Staten och revolutionen*. Göteborg: Proletärkultur AB
- Liedman, Sven-Eric. (1998). *Från Platon till kommunismens fall*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag
- Lindstedt, Marie & Österberg, Eva (red.). (2004). *Våldets mening – Makt, minne, myt*. Lund: Nordic Academic Press
- Lübcke, Poul (red.). (1994). *Filosoflexikonet*. Stockholm: Bokförlaget Forum
- Machiavelli, Niccolò. (2004). *Fursten*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur
- Marx, Karl. (2003). *Texter i urval*. Stockholm: Ordfront
- Meylahn, Johann Albrecht. (2013). Divine violence as auto-deconstruction: The Christ-event as an Act of transversing the Neo-Liberal fantasy. *International Journal of Zizek Studies* 7 (2)
- Nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism. (2016). *Nationell strategi mot våldsbejakande extremism*
- Paine, Thomas. (1986). *Sunt förnuft*. Stockholm: Ordfront förlag
- Pinker, Steven. (2011). *The better angels of our nature – why violence has declined*. New York: Penguin group (USA)
- Pipes, Richard. (2001). *Den ryska revolutionen*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur
- Phillips, Louise & Winther Jørgensen, Marianne. (2015). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur AB
- Pontara, Giuliano (red.). (1971a). *Etik, politik, revolution vol.1*. Lund: Bo Caverfors bokförlag

Pontara, Giuliano (red.). (1971b). *Etik, politik, revolution vol.2*. Lund: Bo Caverfors bokförlag

Rapoport, David C. (2002). The four waves of rebel terror and September 11. *Anthropoetics* 8 (1)

Regeringen. (2011). *Skrivelse 2011/12:44 Handlingsplan för att varna demokratin mot våldsbejakande extremism*

Regeringen. (2014a). *Dir. 2014:103 En nationell samordnare för att varna demokratin mot våldsbejakande extremism*

Regeringen. (2014b). *Skrivelse 2014/15:146 Förebygga förhindra försvåra – Den svenska strategin mot terrorism*

Regeringen. (2015a). *Dir. 2015:27 Tilläggsdirektiv till den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18)*

Regeringen. (2015b). *Dir. 2015:86 Tilläggsdirektiv till den nationella samordnaren för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18)*

Regeringen. (2016). *Dir. 2016:43 Tilläggsdirektiv till den nationella samordnaren för att varna demokratin mot våldsbejakande extremism (Ju 2014:18)*

Robespierre, Maximilien. (2017). *Virtue and terror*. London: Verso Books

Samtalskompassen. (2013). *Definition*.

<http://samtalskompassen.samordnarenmotextremism.se/oversikt/definition/> (hämtad 2018-04-24)

Schmitt, Carl. (2010). *Det politiska som begrepp*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB

Schmitt, Carl. (2016). *Teoria partyzanta – Uwagi na marginesie Pojęcia polityczności*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej

Statens Offentliga Utredningar. (2013). *SOU 2013:81 När vi bryr oss – förslag om samverkan och utbildning för att effektivare förebygga våldsbejakande extremism*

Statens Offentliga Utredningar. (2015). *Promemoria 2015-12-14 Tolv rekommendationer vid upprättandet av en lokal handlingsplan mot våldsbejakande extremism*

Statens Offentliga Utredningar. (2016). *SOU 2016:92 Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – nationell samordning och kommunernas ansvar*

Statens Offentliga Utredningar. (2017a). *SOU 2017:67 Våldsbejakande extremism – en forskningsantologi*

Statens Offentliga Utredningar. (2017b). *SOU 2017:110 Värna demokratin mot våldsbejakande extremism – Hinder och möjligheter*

Sveriges kommuner och landsting. (2017). *Från ord till handlingsplan – en rapport om kommunala handlingsplaner mot våldsbejakande extremism*

Säkerhetspolisen. (2010). *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*

Tse-Tung, Mao. (1967). *Citat ur ordförande Mao Tse-Tungs verk*. Göteborg: Danelius bokförlag

Twain, Mark. (2006). *A Connecticut Yankee in King Arthur's Court*. Project Gutenberg. <http://www.gutenberg.org/files/86/86-h/86-h.htm> (Hämtad 2018-04-28)

Weber, Max. (1946). *Politics as a vocation*. New York: Oxford University Press

Žižek, Slavoj. (2004). *Välkommen till verklighetens öken*. Malmö: Vertigo förlag

Žižek, Slavoj. (2009). *Violence*. London: Profile books